
TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ, İNSANİ YARDIM FAALİYETLERİ İÇİN NEDEN ÖNEMLİDİR?

Gizem Bülbüller,

TOPLUMSAL CİNSİYETE DUYARLI İNSANİ YARDIM FAALİYETLERİ

Farklı yaş gruplarındaki kadınlar, kız çocukları, oğlan çocukları ve erkeklerin özel ihtiyaçları ile önceliklerini ve kapasitelerini anlamadan ve bunlara cevap vermeden etkili, adil ve katılımcı insani yardım faaliyetleri gerçekleştirilemez.

Toplumsal cinsiyet, kadınlar, kız çocukları, erkekler ve oğlan çocuklarının rollerinin yanı sıra erkek ve kadın olmanın ne anlama geldiği ile ilgili sosyal bakış açısına dayalı kültürel, siyasi ve sosyal yolla inşa edilmiş sosyal bir yapıdır.

Toplumsal cinsiyet rolleri, öğretilir, öğrenilebilir ve özümselebilir nitelikte olup kültürler arasında, hatta aynı kültür ortamında değişiklik göstermektedir. Toplumsal cinsiyet genellikle kadınlar, kız çocukları, erkekler ve oğlan çocuklarından hayatlarının her döneminde beklenen görev ve sorumlulukları tanımlamakta ve hayatları boyunca karşılaşılabilecekleri engelleri ve yararlanabilecekleri bazı fırsat ve ayrıcalıkları belirlemektedir.

TOPLUMSAL CİNSİYETE DUYARLI İNSANİ YARDIM FAALİYETLERİ

- Toplumsal cinsiyet eşitliği; Yaş, cinsel yönelimi ve toplumsal cinsiyet kimliği ne olursa olsun kadınlar, kız çocukları, erkekler ve oğlan çocuklarının hak, mal, fırsat, kaynak, ödül ve yaşam kalitesinden eşit şekilde yararlanmasını ifade etmektedir.
- Toplumsal cinsiyet adaleti, kadınlar, kız çocukları, erkekler ve oğlan çocuklarının özel ihtiyaçları kapsamında haklara, kaynaklara, hizmetlere ve fırsatlara erişebilmesini ifade eder. Örneğin, toplumsal cinsiyete uygun sağlık hizmetleri üreme sağlığı gibi, kadın ve erkeklerin farklılaşan ihtiyaçlarına yönelik hizmetleri de içermelidir. Eşitlik ise insanların toplumsal cinsiyet rollerince belirlenen sınırlamalar olmaksızın kendi tercihlerini yapma özgürlüğüdür.
- **Afet durumları, toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığın en yoğun yaşandığı alanlardandır.** Bu süreçlerde kadınlar; regl pedlerine erişememe, kaldıkları yerlerin bakım sorumluluğunu üstlenme, çocuk ve hane bakımı gibi artan bakım yükleriyle karşı karşıya kalmaktadır. Ayrıca toplu yaşam alanlarında tuvalet gibi temel ihtiyaçlara erişimde de çeşitli kısıtlılıklar gibi birçok sorun yaşamaktadırlar.

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNİN ANAAKIMLAŞTIRILMASI

Tüm politika ve programların kadın ve erkekler üzerindeki etkisi bakımından, planlamadan uygulamaya ve değerlendirme aşamasına kadar program döngüsünün her aşamasında dikkate alınması gerektiğinin altını çizer.

Kriz durumlarında; toplumsal cinsiyet bakış açısının tüm süreç boyunca ana akımlaştırılması,

- Durumun daha doğru bir şekilde anlaşılmasına olanak sağlamakta,
- Kriz durumunun kadın, kız çocukları, erkekler ve oğlan çocukları üzerindeki etkisine bağlı olarak, nüfusun ihtiyaç ve önceliklerinin daha hedefe yönelik bir şekilde karşılanmasına olanak vermekte,
- Krizden etkilenen tüm bireylerin sahiplenilerek tüm ihtiyaç ve hassas durumlarının göz önünde bulundurulmasına olanak sağlamakta ve
- Daha uygun ve etkili insani yardım planlamasını kolaylaştırmaktadır.

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ, İNSANİ YARDIM FAALİYETLERİ İÇİN NEDEN ÖNEMLİDİR?

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİKLERİ
KRİZ ÖNCESİNDE DE MEVCUTTUR

KRİZLER, FARKLI STATÜLERİ VE TOPLUMDAKİ
ROLLERİ NEDENİYLE KADINLAR, KIZ
ÇOCUKLARI, ERKEKLER VE OĞLAN ÇOCUKLARINI
FARKLI ŞEKİLLERDE ETKİLEMEKTEDİR. BU, KRİZ
ZAMANLARINDA DAHA DA KÖTÜLEŞEBİLİR VE
KAYNAKLARLA, HİZMETLERE ERİŞİMİ
SINIRLAYABİLİR. KRİZ SONRASI ÇABUK
TOPARLANABİLMEK İÇİN DAYANIKLILIK
GEREKMEKTEDİR.

TOPLUMSAL CİNSİYET BAKIŞ AÇISININ TÜM İNSANİ YARDIM
FAALİYETLERİNE DAHİL EDİLMESİ, KAPSAYICI, ETKİLİ, ETKİN
VE GÜÇLENDİRİCİ İNSANİ YARDIM DESTEĞİ SAĞLAR.

VAKA ÖRNEKLERİ

Nepal’de meydana gelen 2015 depreminden sonra, kadınlar ve bölgede kast denen daha alt sosyal sınıfa mensup insanların, erkekler ve daha üst kasttaki insanlara göre insani yardıma erişimde çok daha fazla zorluk çektikleri bildirilmiştir. Nepalli gönüllülerin çoğunluğu, üst katlara mensup olup bazen üst kasttaki depremzedelere öncelik vermeye eğilimli olmuştur.

Alt kast mensubu kadınlar, hem kast hem de toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılıktan dolayı özellikle güç durumunda kalmıştır.

(Nepal Earthquake Case Studies, Dartmouth University, 2016)

VAKA ÖRNEKLERİ

Afrika'nın Sahel bölgesinde son 10 yılda tekrarlanan kuraklıklar, kronik ve zaman zaman ciddi gıda temini ve beslenme sorunlarına yol açmıştır. Sahel genelinde kadınlar, sadece krizin etkileri nedeniyle değil, aynı zamanda da maruz kaldıkları kültürel ve ekonomik ayrımcılıktan dolayı çok daha fazla güç durumdadır. Nijer'de CARE Köy Tasarrufları ve Kredi Kurumu programlarıyla kadınların geçim olanaklarını güçlendirmek ve çeşitlendirmek için müşterek tasarruf grupları oluşturmaları sağlanmıştır. Bu programlar, CARE toplumsal cinsiyeti dönüştürme yaklaşımıyla kadınların güçlendirilmesine katkı sağlamıştır. Verimli kaynaklar, gıda stokları ve artan uyarlanabilir bilgi birikimi, dayanışmayı güçlendirmiş ve kadınların güvenini arttırmıştır. Sonuç olarak, programdan yararlananlar, muhtemel şoklara karşı daha iyi hazırlanmış ve toplumda liderlik rollerini üstlenmeye hazır hale gelmişlerdir.

(CARE International, Empowering Women and Girls Affected By Crisis, 2016)

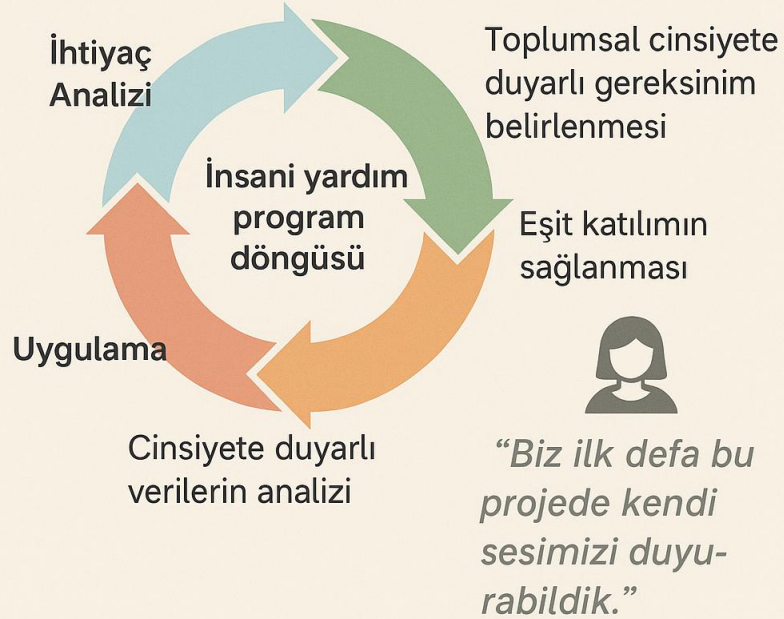
VAKA ÖRNEKLERİ

Afrika'nın Sahel bölgesinde son 10 yılda tekrarlanan kuraklıklar, kronik ve zaman zaman ciddi gıda temini ve beslenme sorunlarına yol açmıştır. Sahel genelinde kadınlar, sadece krizin etkileri nedeniyle değil, aynı zamanda da maruz kaldıkları kültürel ve ekonomik ayrımcılıktan dolayı çok daha fazla güç durumdadır. Nijer'de CARE Köy Tasarrufları ve Kredi Kurumu programlarıyla kadınların geçim olanaklarını güçlendirmek ve çeşitlendirmek için müşterek tasarruf grupları oluşturmaları sağlanmıştır. Bu programlar, CARE toplumsal cinsiyeti dönüştürme yaklaşımıyla kadınların güçlendirilmesine katkı sağlamıştır. Verimli kaynaklar, gıda stokları ve artan uyarlanabilir bilgi birikimi, dayanışmayı güçlendirmiş ve kadınların güvenini arttırmıştır. Sonuç olarak, programdan yararlananlar, muhtemel şoklara karşı daha iyi hazırlanmış ve toplumda liderlik rollerini üstlenmeye hazır hale gelmişlerdir.

(CARE International, Empowering Women and Girls Affected By Crisis, 2016)

BAKIŞ AÇISININ İNSANİ YARDIM PROGRAM DÖNGÜSÜNE DAHİL EDİLE

İnsani yardım program döngüsü genellikle şu adımlardan oluşur:

Çalışmalarımızı toplumsal cinsiyet duyarlı sürdürebilmek için aşağıdaki aşamalara toplumsal cinsiyet verilerini dahil ederiz ;

- **İhtiyaç Analizi aşamasında**
- **Programlama ve Planlamada**
- **Uygulama ve İzlemede**
- **Değerlendirme ve Öğrenmede**

TOPLUMSAL CİNSİYET BAKIŞ AÇISININ İNSANİ YARDIM PROGRAM DÖNGÜSÜNE DAHİL EDİLMESİ

1 İhtiyaç Analizi ve Durum Değerlendirmesi

Amaç: Afetten veya krizden etkilenen toplulukların ihtiyaçlarını anlamak, özel ihtiyaçları tespit etmektir.

Toplumsal Cinsiyet Perspektifiyle:

- Kadınlar, erkekler, çocuklar, yaşlılar, engelliler gibi farklı grupların krizden nasıl etkilendiği analiz edilir.
- Güç ilişkileri, kaynaklara erişimdeki eşitsizlikler ve şiddet riski göz önünde bulundurulur.

Kritik Sorular:

- Kadınlar ve kız çocukları nelere erişemiyor? Bu grupların özel ihtiyaçları ve erişime kısıtlılıkları var mı?
- Erkekler ya da oğlan çocukları ne tür duygusal baskılarla karşılaşılıyor?
- Kim afet durumunda ortaya çıkabilecek karar alma süreçlerinden –geçici barınma alanı vs- dışlanıyor?

Örnek:

Bir afet sonrası yapılan değerlendirmede, kadınların gıda dağıtım noktalarına ulaşmakta zorlandığı ve bu nedenle ailelerin aç kaldığı tespit edilebilir.

2 Programlama ve Planlama

Amaç: Elde edilen verilere göre afetlere hazırlıkta, afet yönetiminde hedefler, stratejiler ve öncelikler belirlenmesidir.

Toplumsal Cinsiyet Perspektifiyle:

- Kadın ve erkeklerin eşit katılımını sağlayacak, özel ihtiyaçlarını gözetecek planlar yapılır.
- Kapsayıcı faaliyetler ve hizmet modelleri tasarlanır, ilgili otoritelere –kamu aktörleri, yerel yönetimler- iletilir.

Kritik Sorular:

- Yardım programlarında kadınlar ve kırılgan gruplar karar alma süreçlerine nasıl dahil ediliyor?
- Planlanan faaliyetler kimleri dışarda bırakıyor olabilir? Hangi ihtiyaçlar gözden kaçırılmış olabilir?

Örnek:

Barınma alanlarının tasarımı yapılırken kadınlar için güvenli alanlar, ışıklandırma, hijyen koşulları gibi özel ihtiyaçlar göz önünde bulundurulmalıdır. Bu alandaki eksiklikler kadınların kesişimsel dezavantajlılıklarını arttırma riski taşır.

3 Uygulama ve İzleme

Amaç: Programın sahada yürütülmesi ve izlenmesidir.

Toplumsal Cinsiyet Perspektifiyle:

- Yardımların farklı cinsiyet gruplarına adil şekilde ulaşp ulaşmadığı izlenir.
- Toplumsal cinsiyet temelli şiddet riski gözetilerek uygulama yapılır.

Kritik Sorular:

- Kadınlar yardımlara eşit şekilde erişebiliyor mu?
- Cinsiyet temelli şiddete dair şikâyet mekanizmaları var mı?
- Kadınların hizmetlere erişimde engelleri var mı?

Örnek:

Hijyen kiti dağıtımında yalnızca erkeklerin kayıta olduğu hanelere ulaşılmışsa, kadınların ihtiyaçları göz ardı edilmiş olabilir. Ve yahut kadınlar kültürel çekincelerle ped talep etmemiş/ dağıtımına katılmamış olabilir. İzleme bu tür boşlukları ortaya çıkarır.

4 Değerlendirme ve Öğrenme

Amaç: Programın etkinliğini ve kapsayıcılığını analiz etmek, öğrenilen deneyimleri, dersleri sonraki projelere aktarmaktır.

Toplumsal Cinsiyet Perspektifiyle:

- Toplumsal cinsiyet eşitliği hedeflerine ulaşıp ulaşılmadığı ölçülür.
- Cinsiyet verileriyle analiz yapılır. Kadınlar /erkekler, kız çocukları/oğlan çocuklarına yönelik ayrı veri tutulur.

Kritik Sorular:

- Yardımlar toplumdaki toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini azaltabildi mi?
- Hangi uygulamalar kapsayıcıydı, hangileri dışlayıcı oldu?

Örnek:

Program sonunda yapılan değerlendirmede, kadınların destek gruplarına erişmesiyle psikolojik dayanıklılıklarının arttığı fark edilebilir.

AFETLERDE KADINA YÖNELİK ŞİDDETİN ARTMASI

Afet sonrası dönemlerde kadına yönelik şiddet artabilir. Bunun başlıca nedenleri:

- ◆ **Hane içi stresin artması:**

Barınma, geçim, belirsizlik gibi kriz durumları özellikle erkeklerde stresin ve öfke düzeyinin artmasına neden olabilir.

- ◆ **Toplumsal rollerin baskısı:**

Kadınlardan artan bakım yükünü sessizce üstlenmeleri beklenirken, erkeklerin duygularını bastırarak “güçlü” olmaları gerektiği toplumsal normlarla pekiştirilir. Bu durum çatışmaları tetikleyebilir.

- ◆ **Güvenli alanların yokluğu:**

Afet sonrası geçici barınma alanları yeterince güvenli olmayabilir. Kadınlar fiziksel, psikolojik ya da cinsel şiddete açık hale gelebilir.

- ◆ **Destek mekanizmalarına erişim kısıtlılığı:**

Sığınma evleri, danışma hatları, sosyal hizmetler gibi destek mekanizmalarına erişim zorlaşır.

AFETLERE HAZIRLIKTA VE MÜDAHELEDE KADINLARIN ROLÜ ŞARTTIR

- ◆ **Afet politikalarının etkili ve adil olabilmesi için**, kadınların planlama, karar alma ve uygulama süreçlerine aktif katılımı hayati önemdedir.
- ◆ **Katılımcı modeller** ancak farklı toplumsal kesimlerin –özellikle kadınların– bilgi ve deneyimlerinin sürece dahil edilmesiyle mümkün olur.
- ◆ Afetlere verilen yanıtlarda **kadınların ihtiyaçlarını gözeten, toplumsal cinsiyet duyarlı** politikalar geliştirilmesi gereklidir.
- ◆ **Vatandaş katılımı**, afet yönetiminde sadece önerilen değil, aynı zamanda kapsayıcı ve sürdürülebilir bir yaklaşımın temel taşıdır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

- İRAP (İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı) raporlamalarında ve belgelerinde vurgulandığı üzere afetlere cevapta sadece kamu kurumları, yerel yönetimler gibi aktörlerin hazırlık ve cevapları yeterli olmamakta vatandaşları da içeren çok paydaşlı yaklaşım esas alınmalı; özellikle kadınlar ve kuryeler gibi halihazırda sahada yer alan toplumsal grupların kapasitesini artırarak, afet anında yaşanan koordinasyon eksikliği ve nitelikli insan kaynağı yetersizliğine çözüm üretilmesi gerekmektedir.
- Bu sayede, afet politikalarının yalnızca merkezden değil, tabandan gelen katılımı ile şekillenmesine katkı sunulması hedeflenmektedir.
- Toplumsal cinsiyet duyarlı bir bakış açısını, afetlere hazırlık ve müdahale süreçlerine dahil ederek, daha katılımcı politika ve uygulamaları birlikte inşa edelim!